

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 9 juli 2009

Mål nr

B 4144-08

KLAGANDE

ID

Ombud och offentlig försvarare: Advokat PB

MOTPART

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Grovt bedrägeri

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Svea hovrätts dom den 9 september 2008 i mål B 1518-08

DOMSLUT

Högsta domstolen fastställer, med tillämpning även av 34 kap. 3 § andra stycket brottsbalken, hovrättens domslut.

För försvaret av ID i Högsta domstolen tillerkänns PB ersättning av allmänna medel med niotusensexhundratvå (9 602) kr, avseende arbete. Denna kostnad skall stanna på staten. I ersättningen ingår mervärdesskatt med 1 920 kr.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

ID har yrkat att Högsta domstolen dömer honom till en lindrigare påföljd.

Riksåklagaren har bestritt ändring.

DOMSKÄL

ID har av hovrätten, som fastställde tingsrättens dom, dömts till fängelse i två år för sex grova bedrägerier under perioden den 25 till den 31 augusti 2006. I tingsrättens dom redovisas att ID den 2 juni 2006 dömts till fängelse i två år och sex månader för våldtäkt och sexuellt utnyttjande av underårig. Dessa gärningar begicks under år 1999 fram till månadsskiftet januari/februari 2000. De nu aktuella grova bedrägerierna har alltså begåtts efter den tidigare fängelsedom men innan denna började verkställas den 9 oktober 2006. Detta innebär att bestämmelserna i 34 kap. brottsbalken om sammanträffande av brott är tillämpliga, och domstolarna i detta mål har, som också framgår av tingsrättens dom, dömt särskilt till fängelse för de grova

bedrägerierna med stöd av 1 § första stycket 2 i detta kapitel. Av 3 § andra stycket samma kapitel framgår att i ett sådant fall skall, i möjlig mån, vid straffets bestämmande iaktas att fängelsestraffen tillsammans inte överstiger vad som enligt 26 kap. 2 § kunnat ådömas för båda brotten. Den bestämmelsen har däremot inte, som rätteligen bort ske, åberopats av domstolarna. Av domskälen framgår att fängelsestraffets längd bestämts i överensstämmelse med det straffvärde som bedrägeribrotten bedömts ha.

Frågan i målet är hur straffmätningen skall gå till när en domstol med tillämpning av 34 kap. 3 § andra stycket dömer särskilt till fängelse för ett brott som begåtts efter en tidigare dom men innan denna börjat verkställas.

I en denna dag meddelad dom (mål B 5060-08) har Högsta domstolen behandlat frågan hur straffmätningen skall gå till när en domstol dömer särskilt till fängelse för ett brott som begåtts före en tidigare dom. I domen konstateras att straffmätningen för den i det senare målet aktuella brottsligheten i princip skall anpassas så att de sammanlagda straffen motsvarar det straff som skulle dömts ut om hela brottsligheten bedömts i ett sammanhang.

Bestämmelsen i 34 kap. 3 § andra stycket är tillämplig inte endast på brott som begåtts före en tidigare dom utan också brott som begåtts efter en sådan dom men innan domen börjat verkställas. Lämpligheten av denna reglering har satts i fråga och kan naturligtvis diskuteras (jfr t.ex. Ulväng, Påföljds-konkurrens – problem och principer, kap. 8, Principer för en reform, och SOU 2008:85 s. 319 f.). Så länge regleringen är utformad på det sätt som den nu är måste emellertid samma principer för straffmätningen tillämpas oavsett om den brottslighet som det döms särskilt för har begåtts före en tidigare dom eller endast före det att en sådan dom börjat verkställas. En

annan ordning skulle för övrigt kunna leda till oacceptabla resultat i enskilda fall eftersom det också i det senare fallet kan inträffa att brotten behandlas i ett sammanhang i högre instans och att påföljden i ett sådant fall skall bestämmas med tillämpning av de regler som i allmänhet gäller för flerfaldig brottslighet som bedöms i ett sammanhang (NJA 1975 s. 691; jfr härtill Ulväng, a.a. s. 531).

Vad som nu sagts innebär dock inte att frågan om den brottslighet som föreligger till bedömning begåtts före eller efter den tidigare domen skulle sakna betydelse för straffmätningen. Den tidigare domen kan visserligen inte i sig anses vara av betydelse för straffvärdebedömningen. Men att brottet begåtts efter den tidigare domen innebär att den senare brottsligheten utgör återfall som kan beaktas med stöd av bestämmelsen i 29 kap. 4 §. När det gäller frågan om det av sådant skäl är motiverat med ett strängare straff än vad som följer av en ren straffvärdebedömning för den flerfaldiga brottsligheten, finns det anledning att notera att i de fall då någon, utan att 34 kap. 3 § andra stycket är tillämpligt, döms särskilt till fängelse för brott som begåtts efter en tidigare fängelsedom, så inträder i förhållande till om brotten hade bedömts i ett sammanhang en ”automatisk återfallsskärpning” (utan tillämpning av 29 kap. 4 §), eftersom strafftiderna kumuleras. I många fall kan det vara svårt att se att det från återfallssynpunkt finns anledning att göra någon skillnad mellan detta fall och det fallet att den nya brottsligheten har begåtts innan verkställigheten av den tidigare domen började och 34 kap. 3 § andra stycket således är tillämpligt. Även i det sistnämnda fallet bör återfallsaspekten ofta kunna leda till att straffet i praktiken bestäms på samma sätt som skulle ha skett vid en kumulation av strafftiderna med utgångspunkt i de olika brottens isolerade straffvärden (jfr härtill NJA II 1938 s. 532).

Utgångspunkten för straffmätningen vid tillämpning av 34 kap. 3 § andra stycket skall alltså, även när fråga är om brott som begåtts efter den tidigare domen, i överensstämmelse med vad som föreskrivs i 29 kap. 1 § första stycket, vara den samlade brottslighetens straffvärde inom ramen för den enligt 26 kap. 2 § tillämpliga straffskalan. De i detta fall aktuella brotten är våldtäkt, sexuellt utnyttjande av underårig och grova bedrägerier. De för brotten tillämpliga straffskalorna är fängelse i lägst två år och högst sex år, fängelse i högst fyra år och fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Av 26 kap. 2 § följer att när det döms till gemensamt straff för brotten är straffskalan fängelse i lägst två år (det svåraste av de lägsta straffen) och högst åtta år (det svåraste av de högsta straffen plus två år).

Som Högsta domstolen anført i den ovan nämnda denna dag givna domen är bedömningen av det straffvärde som flerfaldig brottslighet har beroende av bl.a. vilka typer av brott som är aktuella och de tidsmässiga och andra samband som finns mellan brotten. Skälen för att vid straffvärdebedömningen avvika från vad som skulle följa av en ren kumulation minskar ju svagare sambandet är mellan de olika brotten.

I förevarande fall har det förflutit lång tid mellan de brott som omfattas av den första domen och de i detta mål aktuella brotten. Det är också fråga om brott av helt olika slag och det framgår inte heller i övrigt att det föreligger något annat sådant samband mellan brotten som särskilt talar för en lindrigare bedömning av det samlade straffvärdet än vad som skulle följa av en kumulation av de enskilda brottens straffvärde.

Högsta domstolen finner inte skäl att göra någon annan bedömning än hovrätten gjort när det gäller straffvärdet av de grova bedrägerier som hovrätten dömt ID för. Hade det bestämts ett gemensamt fängelsestraff för de grova bedrägerierna och de sexualbrott som ID tidigare dömts för skulle emellertid straffvärdet för den samlade brottsligheten, med tillämpning av 26 kap. 2 § och 29 kap. 1 §, ha bedömts vara något lägre än det kumulerade värdet av de enskilda brottsens straffvärden. Reduktionen skulle dock vara väsentligt mer begränsad än den är vid sådan flerfaldig brottslighet där det finns ett klart samband mellan de olika brott som ingår i brottsligheten. Med beaktande härav, och av att de nu aktuella grova bedrägerierna begåtts efter den tidigare domen och således innefattar återfall i förhållande till denna, finner Högsta domstolen att det vid straffmätningen i detta fall inte finns anledning att, i vidare mån än vad som följer av tillämpningen av 29 kap. 5 § första stycket 7 i den tidigare domen, avvika från vad som skulle följa av kumulerade straff i enlighet med straffvärdet. Hovrättens dom skall därför fastställas.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Johan Munck, Dag Victor (referent),
Ella Nyström, Per Virdesten och Lena Moore
Föredragande revisionssekreterare: Anna Nystedt